

NOVEMBER 1954

JAARGANG 57, AFL. 11

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSE

EEN WEEK IN HET KRUGERPARK

(slot)

N. TINBERGEN.

Onder de bezienswaardigheden van het wildreservaat nemen natuurlijk de Leeuwen een belangrijke plaats in. Vele mensen komen eigenlijk alleen om Leeuwen te zien. Als je in een rustkamp 's avonds een praatje maakt, hoor je dikwijls de vraag: „Seen anything?” En dikwijls is het antwoord een spijtig: „Nothing, really”. Vraag je dan wat precieser na, dan blijkt dat men bedoelt, geen Leeuwen gezien te hebben. Nu zijn de Leeuwen machtig interessant, maar zoals ze zich meestal overdag in het park vertonen zijn ze saaier dan de andere dieren. Als luie, tamme poesen liggen ze langs, of soms zelfs op de wegen.

Terwijl de planteneters zoals de antilopen en de Giraffen vrijwel voortdurend aan het eten zijn, slaan de Leeuwen eens in de paar dagen een flinke slag, eten hun buiken weezinwekkend vol, en luieren de rest van de tijd. Natuurlijk is 'desondanks het zien van Leeuwen een „thrill”. We waren wat dat betreft gelukkig, want niet alleen zagen we een familie met welpen, die kostelijk met elkaar aan het spelen waren, maar we waren ook getuigen van het bijzondere schouwspel dat ik in De Levende Natuur al heb beschreven: een ontmoeting tussen Leeuwen en een troep Bavianen.

Fig. 7. *Bavianen in het jonge groen. Skukuza.*

Foto N. Tinbergen.

De Luipaard is een veel schuwere, en in het park ook zeldzamer kat. We hadden het geluk, een vrijwel volwassen dier in open terrein langs de weg ten zuiden van Letaba aan te treffen, waar hij zich in het vroege ochtendzonnetje zat te koesteren. Later zagen we nog eens een volwassen Luipaard voorbijhollen, angstig vluchtend voor een auto-met-filmcamera. De Luipaard is de voornaamste vijand van de Bavianen. Maar volgens bevoegde waarnemers is de bavianenjacht niet zonder risico voor hem. Hij waagt zich niet aan volwassen dieren, maar overmeestert de halfwassen jongen. Altijd lokt zijn aanval een verwoede tegenaanval van de volwassen mannetjes uit, en als het tot een treffen komt — wat de Luipaard zo mogelijk

vermijdt — dan loopt het dikwijls slecht voor hem af. Hij wondt en doodt misschien een of twee der aanvallers, maar de rest krijgt hem klein. Bavianen hebben geweldige hoektanden. In het boekje van Eug. Marais: „My Friends the Baboons” (waarin feiten en fantasie dooreengeweven zijn) staan enkele directe waarnemingen van die aard beschreven.

Er huist in het Krugerpark nog een andere kat, de Cheetah of Jachtluipaard, maar die hebben we helaas in het geheel niet te zien gekregen. In de, over het algemeen mooie, film „Below the Sahara” komen prachtige opnamen voor van jagende Cheetahs, waarin men de fenomenale snelheid van hun eindspurt kan bewonderen, en waarin men ook ziet hoe afgerichte Cheetahs een

antiloop inhalen en overheersen.

Bavianen hebben we daarentegen herhaaldelijk mooi te zien gekregen. Eens brachten we een kostelijk uurtje door bij een troep van een stuk of twintig. Dankzij het feit dat de meeste bezoekers zich vrij goed houden aan het verbod de dieren te voeden, hadden de dieren geen belangstelling voor onze auto, maar gingen rustig hun gang. Allerlei bomen begonnen juist in blad te komen, en ons troepje was druk bezig, zich aan de jonge knoppen tegoed te doen. Sommige stonden rechtop onder een boom en plukten met de hand knop voor knop af, andere klommen omhoog en boden, zittend in de kale takken, een allervermakelijkste aanblik (fig. 7). Precies dezelfde rangorde-verschijnselen, die bij allerlei sociale apen zo goed in de dieren-tuin te zien zijn (zoals door Dr Portielje

o.a. in zijn boek „Dieren zien en leren kennen” boeiend beschreven), zag je hier in de volkomen vrije staat ook. Een grote volwassen man was de despoot van de troep, en tyranniseerde wijfjes en jongere mannetjes.

Op sommige plekken van het park zijn de Bavianen bedorven door het vele voeren. Bij Pretoriuskop bv. moet het nogal eens voorkomen, dat de apen nijdig worden wanneer de bezoekers ophouden met voeren, en als men dan niet gauw de auto-raampjes sluit, klimmen ze naar binnen om met geweld hun deel te bemachtigen, wat tot gevaarlijke situaties aanleiding geeft. De Bavianen bezorgen meer last dan de Leeuwen.

Door het park stromen enkele vrij grote rivieren (fig. 8), en hier huizen natuurlijk de Nijlpaarden en de Krokodillen. Over-

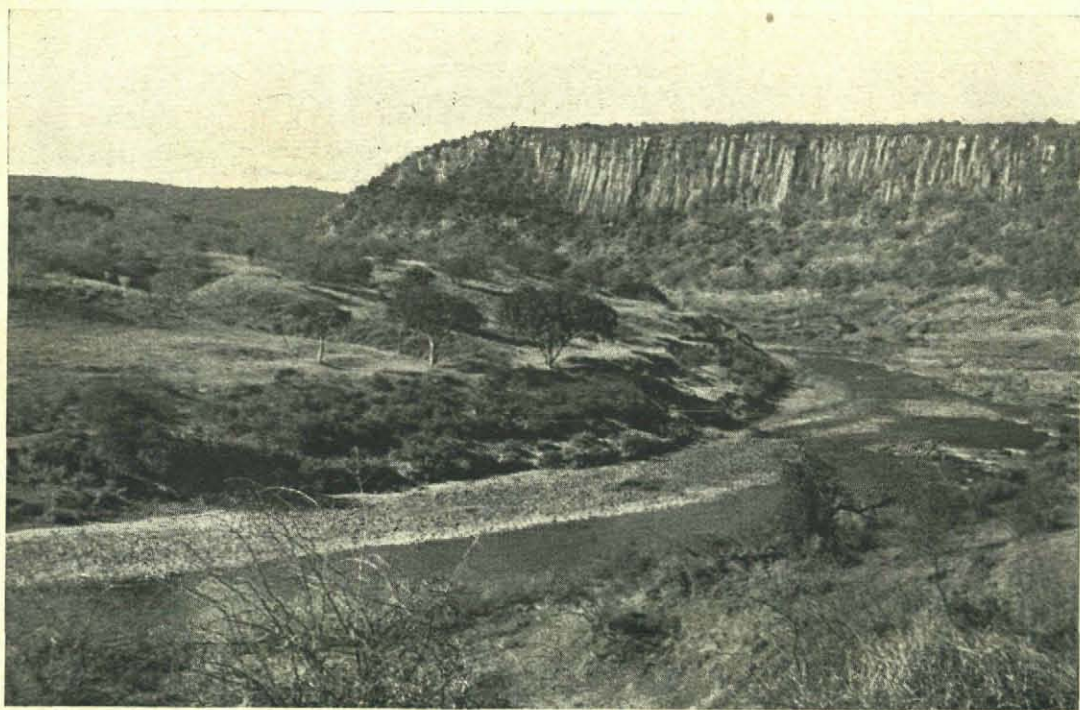

Fig. 8. De Olifantsrivier, gezien vanuit het rustkamp The Gorge, aan de grens van Mozambique.
Foto N. Tinbergen.

dag liggen de Nijlpaarden voortdurend op hun vaste plaatsen in de rivier, in zg. „See-koeigaten“, en hoewel het een grandioos gezicht is om zo'n hele troep ogen, neuzen en oren boven water te zien uitsteken, ben je er betrekkelijk gauw aan uitgekeken; er gebeurt niet zo heel veel meer dan in het Nijlpaardenbad in Artis. Maar 's nachts gaan de kolossen de oevers op, en dan verspreiden ze zich over het aangrenzende

stapjes bobbelde het reuzendier voort, ongeveer op de manier waarop men zich voorstelt dat het Michelin-mannetje zou lopen.

Op vele plaatsen kwamen we Giraffen („Kameelperde“) tegen (fig. 9). Die hebben misschien van alle dieren de grootste indruk op me gemaakt. Hun sierlijkheid is met geen pen te beschrijven. In kalme telgang schrijden ze voort, van de ene boom

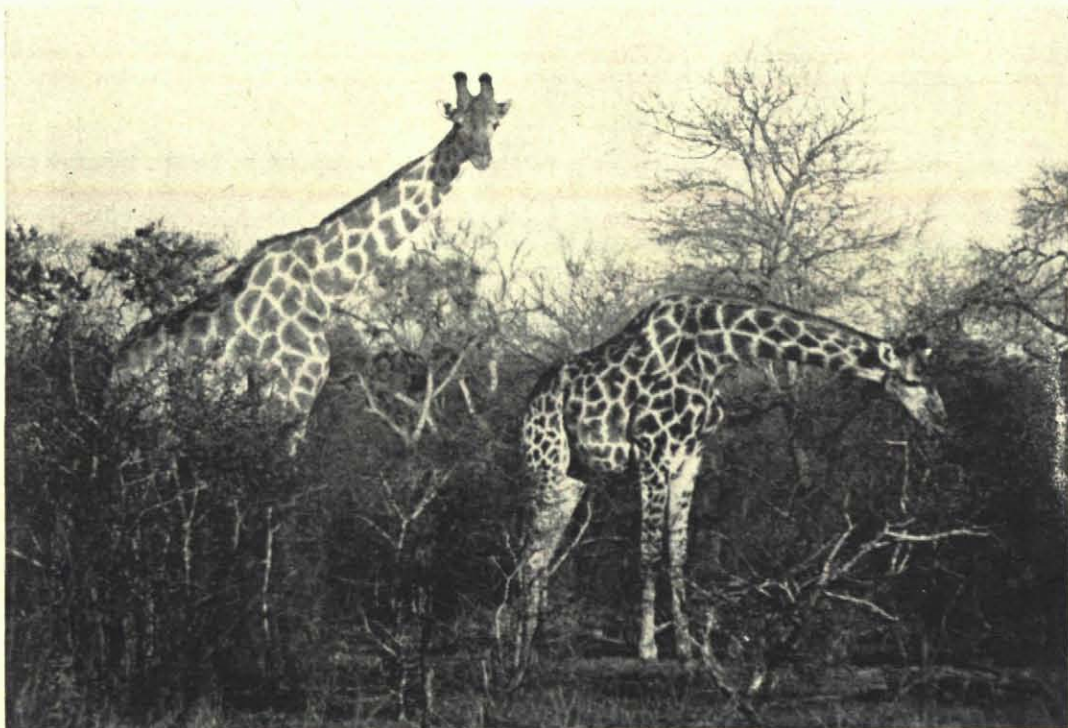

Fig. 9. Paartje Giraffen. Satara.

Foto N. Tinbergen.

land om te eten. Daarbij maken ze gebruik van vaste paden, en blijven meestal ieder in een eigen, vrij beperkt gebied. De sporen daarvan zie je telkens. Eens verrasten we 's morgens vroeg een Nijlpaard op het land. Om de rivier te bereiken moest het de weg oversteken, en het deed dat op een drafje, vlak voor onze auto langs. Dat was me een openbaring! Met luchtige korte

naar de andere. Hun enorme hals zweeft voort als de mast van een schip, dat traag door een kanaal glijdt. De kleurtekening, de nobel gevormde kop, de grote ogen, het is allemaal even mooi.

Elke keer als we een Giraffe zagen, vroegen we ons af, of het dier nu schutkleur had of niet. Het patroon doet wel denken aan dat van andere dieren die beslist wel

gecamoufleerd zijn. Een afwisseling van donkerbruin met zwart of wit of geel komt vele dieren als camouflage goed te stade. men denke bv. aan jonge herten. Maar de Giraffe doet dikwijls elk effect van die aard teniet door met zijn lange hals overal bovenuit te steken. Hediger, die ze in Centraal-Afrika bestudeerd heeft, meent dat er geen sprake van is dat Giraffen gecamoufleerd zijn; hij zegt dat de mannetjes territoriaal zijn, en er voor zorg dragen, dat hun burens hen van veraf kunnen zien. Dit klinkt plausibel; het zou echter wel zó kunnen zijn, dat ze zich kunnen vertonen of verbergen al naar behoefte, en dat, wanneer ze er zorg voor dragen, tussen het verspreide geboomte te blijven, ze van grote afstand minder goed zichtbaar zijn, en zodoende soms aan de aandacht van Leeuwen kunnen ontsnappen. Soms is een Giraffe inderdaad merkwaardig moeilijk te zien tussen de takken-wirwar.

De Giraffen die we zagen waren alle bijna zonder onderbreking aan het eten. Met hun lange tong plukten ze blaadje voor blaadje van de juist bottende Acacia's af (fig. 10). Langzaam met hun kop tussen de geweldige dorens heen manoevrerend trachtten ze zo hun maag met die minuscule hapjes vol te krijgen. Zonder onderscheid zagen ze er prachtig gevuld en doorvoed uit; het is een wonder hoe zo'n groot dier zich met deze, ogenschijnlijk zo inefficiënte wijze van fourageren in leven kan houden. Bijzonder interessant waren de Buffelpikkertjes of „Renostervoëls” die hen altijd vergezelden. Als spechten klommen ze de lange halzen op en af (fig. 11). Kwamen ze te dicht bij de ogen of oren, dan schudde de Giraffe geduldig zijn reusachtige kop; de vogels vlogen dan even op, om onmiddellijk ergens anders op hetzelfde dier weer neer te strijken. Soms

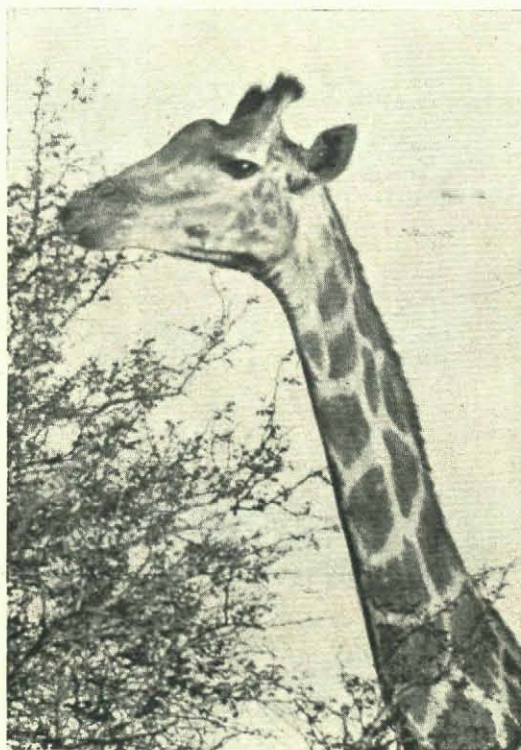

Fig. 10. *Giraffe, etend van uitbottende Acacia. Tshokwane. Foto N. Tinbergen.*

zagen we meer dan een dozijn vogels op één Giraffe. Ze voeden zich naar het schijnt niet alleen met teken en dergelijke parasieten (zóveel kunnen de Giraffen hun waarschijnlijk niet verschaffen) maar ook van insecten die op wonden afkomen, en ook met etter die zich om de wonden afzet. Zeker is, dat Giraffen vele kleine huidwondjes hebben (wat bij hun voorliefde voor Acacia's niet te verwonderen is), en ook, dat de Renostervoëls telkens aan die wonden zitten te pikken.

Giraffen schijnen van de Leeuwen zelden last te hebben. De meeste antilopen, vooral de Gnoes, zijn aanlokkelijker prooien. Ooggetuigen verzekeren, dat Giraffen met hun hoeven geweldige klappen kunnen uitdelen, en ook dat een door Leeuwen

aangevallen Giraffe als uiterste redmiddel wel dwars door de doornstruiken holt en zo zijn belagers afveegt.

Herhaaldelijk zagen we Giraffen 's avonds bij de drinkplaatsen komen. Eén gelegenheid herinner ik me heel goed. Vlak buiten het Satarakamp was een plas, waar elke avond een hele rij auto's zich voorzichtig opstelde. Op een avond namen wij plaats op deze eretribune, juist toen er uit de verte drie halfwassen Giraffen kwamen aanwandelen. Op hun dooie gemak, af en toe in het voorbijgaan nog wat aan de struiken knabbelend, kwamen de jongelui aan. Bij het water gekomen, aarzelden ze. De auto's negeerden ze, maar zorgvuldig

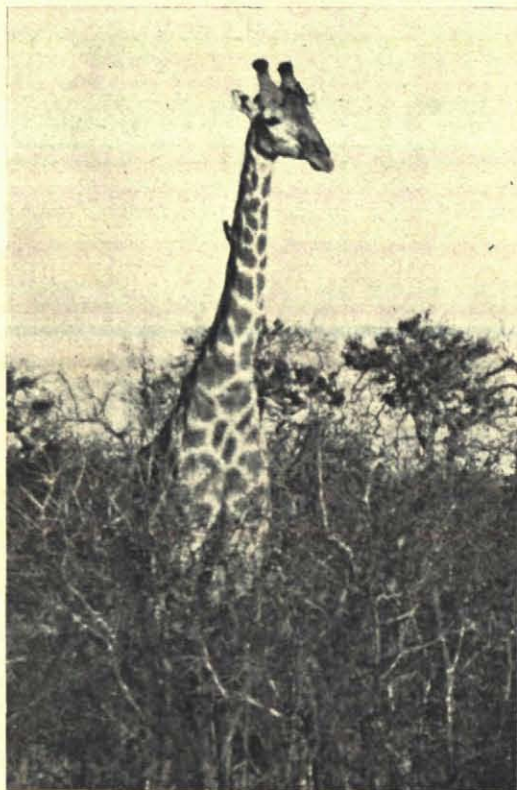

Fig. 11. „Als spechten klommen ze de lange halzen op en af”. Satara.

Foto N. Tinbergen.

keken ze om zich heen, en tuurden ook naar de overal om de plas heenspelende Bavianen. Ongetwijfeld waren ze op hun qui-vive tegen Leeuwen. Eindelijk schenen ze gerustgesteld, en toen gingen de lange voorpoten wijd uit elkaar, en door ook nog in de polsen door te buigen konden ze juist het water bereiken. Die drinkstand is heel merkwaardig; het is alsof poten en hals met elkaar in de evolutie een wedstrijd gehouden hebben, wie het meest mocht bijdragen tot het begeerde doel, zo hoog mogelijk in de bomen te kunnen grazen, zonder het drinken onmogelijk te maken. Dat is maar net gelukt.

Toen we die avond in het kamp terugkwamen, ontdekten we nog heel wat zeldzamer wild: het bleek, dat Jan Strijbos en Bert van der Plaat, die na onze gezamenlijke tocht door de Karoo een week vóór ons naar het Krugerpark waren getrokken, die nacht ook in Satara doorbrachten. Samen genoten we in het kamp van de vele vogels. Daaronder waren de Glansspreeuwen en de Neushoornvogels de talrijkste. Glansspreeuwen liepen als mussen om ons heen. Mijn foto (fig. 12) geeft maar een zwakke afspiegeling van hun pracht. Hun veren hebben een fantastische metaalblauwe glans, waarin het fel oranje-gele oog prachtig afsteekt. Ik durf er heel wat om te verwedden dat de meeste roofvogels dit dier niet willen eten; dieren met zulke felle kleuren zijn meestal slecht van smaak — dat schijnt de reden te zijn waarom ze niet alleen niet gecamoufleerd, maar zelfs opvallend gekleurd zijn, en geen neiging vertonen, zich verborgen te houden. We werden niet moe, het spelen van het zonlicht over hun beweeglijke mantels gade te slaan. De Geelbekneushoornvogels hadden het op de vuilnisbakken voorzien, speciaal op vruchtenresten. Er zouden natuurlijk boeken vol te schrij-

Fig. 12. Een glansspreeuw (*Lamprocolius nitens*).

Foto N. Tinbergen.

ven zijn over de vogels alleen, maar in die paar dagen was het niet mogelijk, meer dan uiterst oppervlakkig met hen kennis te maken.

Van het grote wild moet ik nog de Buffels vermelden. In kleine kudden leven die op verschillende plaatsen in het park, meest in de nabijheid van rivierloopjes. Ze zijn vrij schuw, en mijden over het algemeen de wegen. Zolang men ze niet te veel in de weg zit, zijn ze ongevaarlijk, al zien de stieren met hun geweldige voorhoofdsknobbels er allesbehalve gemoedelijk uit.

Bij al het kijken naar de grote dieren zagen we de kleintjes wel eens over het hoofd. Toch waren er massa's interessante soorten. Eens zagen we een paartje van een interessante soort Mongoose („Muis-

hond"), die in bouw en levenswijze nogal sterk van het gewone Mongoose-type verschilt. Het was *Herpestes gracilis*, een soort die oppervlakkig aan een grote Hermelijn doet denken.

Tot mijn verbazing zag ik op verschillende plaatsen in dit zo droge gebied grote slakkenhuizen liggen. Het bleken schelpen van de Afrikaanse reuzenlandslak *Achatina fulica* te zijn. In de natte tijd zouden we ongetwijfeld de dieren zelf ook te zien gekregen hebben; nu vonden we alleen verbleekte schelpen. Die zijn flink wat groter dan een Wulk (de grootste zijn ongeveer 15 cm lang). *Achatina* heeft in landbouwkringen in Zuid-Azië een slechte naam. In de loop van de afgelopen 100 jaar heeft hij zich, geholpen door de mens,

sterk naar het oosten uitgebreid, en is in vele gebieden buiten Afrika nu een ernstige plaag, want zijn eetlust is onverzadiglijk en vele gewassen hebben ernstig onder hem te lijden. De Amerikaanse regering heeft er biologen op af gezonden, om een middel te vinden, zijn zegetocht te stuiten. Men vond in Afrika een klein slakje, *Gonaxis kibweziensis*, dat als David de strijd tegen Goliath opneemt en leeft van het vlees van *Achatina*. *Gonaxis* schijnt de aangewezen bondgenoot van de mens in de strijd tegen *Achatina* te zijn. Voordat men hem echter buiten Afrika wil loslaten, heeft men een uniek experiment opgezet. Op een klein eiland in de Marianengroep heeft men Goliath en David samen in flink aantal uitgezet, en nu volgen de biologen met spanning, hoe de toestand zich daar in de loop van de volgende jaren zal ontwikkelen.

Wat een tegenstelling! De trage, vlezige slak naast de aan het leven in droge streken zo sterk aangepaste grote zoogdieren, zoals de op Acaciablaadjes kauwende Giraffen! De Giraffen en andere grote zoogdieren, leden van de meest moderne, meest progressieve dierengroep, moeten in een gebied als het Krugerpark tegen uitsterven behoed worden. De trage, zo kwetsbare slak, behorend tot een zo veel minder progressieve stam, bedreigt de

mens direct, en zijn gestage uitbreiding veroorzaakt koortsachtige activiteit onder van regeringswege te hulp geroepen zoölogen!

Ik zou nog lang kunnen voortgaan met te vertellen van de overweldigende rijkdom aan planten en dieren die men zelfs bij een kort verblijf in Zuid-Afrika te zien krijgt; van de Neushoorns in Hluhluwe, van de Krokodillen (waarvan we er op een ochtend zeven in onze visnetten vingen), de Natalbaarzen, de Wenkerkrabben, de Landvissen (*Periophthalmus*) uit de mangrovemoerassen aan de oostkust, van de verrukkelijke flora van de Kaapprovincie, van de Stanleykranen, de Secretarisvogels, de Nijlganzen, de Renvogels, de Schorpioenen en van de overweldigende bloemenpracht van de Karoo, van de Termieten in Natal, van de Jan van Genten en de Pinguins der guano-eilanden. Maar ik moet het er voor deze keer bij laten. Niet echter zonder met nadruk te getuigen: het is een heel leven van zuinig sparen waard, om ééns de gelegenheid te krijgen, zulke dingen zelf te zien. Jan Strijbos' films zullen trouwens velen in Nederland daarvan overtuigen.

Afrika is snel aan het veranderen, en zo heel lang zal het niet meer duren, of deze prachtige dingen zullen alleen nog maar in enkele reservaten te zien zijn.

DE VERSPREIDING VAN EEN BIJZONDERE VLOKREEFT IN NEDERLAND

P. LEENTVAAR.

(Afd. Natuurbescherming en Landschap van het Staatsbosbeheer).

Van de in ons land voorkomende vlokreeften is de Gewone vlokreeft (*Gammarus pulex* L.) de meest bekende. Het dier

wordt vrijwel overal gevonden waar maar stilstaand of stromend water aanwezig is, en iedereen, die wel eens met een schep-